

ROMANIA BETWEEN 1923 AND 1938. CONSTITUTIONAL ORDER AND POLITICAL LIFE

Iulian PÎNIȘOARĂ

Lecturer PhD, "Constantin Brâncuși" University of Târgu Jiu

ABSTRACT

AT THE END OF THE FIRST WORLD WAR, EUROPE WAS BECOMING INCREASINGLY OPTIMISTIC ABOUT THE ESTABLISHMENT OF AN ERA OF PROSPERITY AND DEMOCRACY. THE TREATIES THAT WOULD SEAL THE END OF THE WORLD CONFLICT SEEMED TO HAVE OFFERED THE MOST VIABLE SOLUTIONS REGARDING THE BORDERS ESTABLISHED ON THIS OCCASION. HOWEVER, THE OPTIMIST HAS A BIG FLAW. IT IS BASED ON THE IDEA THAT GOOD WILL FINALLY TRIUMPH IN THE ETERNAL BATTLE AGAINST EVIL, AND IT ONLY TAKES INTO ACCOUNT THE POSITIVE ASPECTS, IGNORING THE NEGATIVE ONES OR HOPING, WITHOUT ANY COVER, THAT THEY WILL NOT PRODUCE EFFECTS. IT WAS BELIEVED THEN THAT EUROPE WOULD ENTER A NEW ERA, IN WHICH DEMOCRACY WOULD SPREAD TO ALL PARTS OF EUROPE. NO GREAT VALUE WAS PLACED ON THE ECONOMIC, SOCIAL, POLITICAL AND DEMOGRAPHIC DISASTER. ECONOMIC PROBLEMS LED TO THE AMPLIFICATION OF SOCIAL TENSIONS. THESE, IN TURN, DETERMINED THE AMPLIFICATION OF EXTREMIST TENDENCIES, BOTH LEFT AND RIGHT. THE ACCESSION TO POWER OF SOME EXTREMIST PARTIES LED TO THE EMERGENCE OF INSTITUTIONAL DISASTERS THAT FEW COULD HAVE ANTICIPATED.

KEYWORDS: DEMOCRACY, NATIONALISM, CONSTITUTION, DICTATORSHIP, CAROL I, ELECTIONS

Cadrul general contemporan are câteva repere comune cu perioada interbelică. Exact ca și atunci, în ultimii ani lumea a trecut prin două contracții economice destul de severe. Ca și la sfârșitul primului război mondial, în decembrie 2019, în China, s-au raportat din ce în ce mai multe cazuri de infectări cu un virus de origine încă necunoscută, virus ce urma să capete ulterior denumirea de COVID-19. Atâta timp cât s-a manifestat numai în China, el nu a prezentat un interes deosebit în Europa. La începutul anului următor OMS declara o stare de pandemie care avea să ducă la moartea a aproape 7 milioane de persoane în întreaga lume și să dea peste cap sistemele sanitare ale multor țări. La 24 februarie 2022 Rusia invadea Ucraina, cele două țări aflându-se încă în conflict în momentul de față. Evident că și alte războaie se aflau în desfășurare la acel moment, însă fiind departe de granițele Europei ele suscitau prea puțin interes, atât pentru oamenii politici cât și pentru opinia publică.

Toate aspectele enumerate mai sus, dar și multe altele, au dus la scăderea încrederii cetățenilor în partidele politice vechi (sau tradiționale) și îndreptarea electoratului către noi opțiuni politice. Rezultatul a fost de-a dreptul catastrofal în perioada interbelică. În majoritatea statelor europene s-au impus regimuri autoritare. Un asemenea dezastru se poate repeta oricând. La alegerile prezidențiale din Franța din 2017 și 2022, în turul doi, a fost prezentă alături de Emmanuel Macron, cel care avea să câștige alegerile, Marine Le Pen,

liderul Frontului Național (sau Adunarea Națională, așa cum a fost redenumit), un partid etichetat ca fiind de extremă dreaptă. În Germania, AfD (Alternativa pentru Germania), considerat și el un partid de extremă dreaptă, are și el un contingent semnificativ de votanți. Lucrurile stau asemănător și în alte state europene. La 6 ianuarie 2021, televiziunile din lumea întreagă difuzau imagini din capitala Statelor Unite ale Americii. Protestatarii, susținători ai președintelui Donald Trump au asediat clădirea Capitolului, sediul Congresului Statelor Unite. Aceștia se strânseseră în fața sediului Congresului după ce președintele încă în funcție Donald Trump declarase că s-ar fi produs fraude electorale care ar fi determinat pierderea alegerilor în fața lui Joe Biden. Unii dintre participanți au pătruns în clădire, scopul fiind acela de a împiedica desfășurarea unei ședințe comune a Camerei Reprezentanților și Senatului în urma căreia trebuiau validate rezultatele alegerilor și, în consecință, pentru validarea mandatului președintelui ales, Joe Biden. Toate acestea sunt dovezi în plus pentru a evidenția, dacă mai era nevoie, cât de fragil poate să fie orice sistem democratic.¹

În anii dintre cele două războaie mondiale mediul politic era și mai puțin permisiv instituirii și consolidării unor modele democratice chiar și în Europa. Participarea politică era încă destul de redusă. Principala cauză o reprezenta votul cenzitar, valabil pe întregul continent. De menționat aici faptul că în Noua Zeelandă femeile au dreptul de a vota încă din anul 1893. Doi ani mai târziu, "vecina" Australia adopta, la rândul său, această măsură.

Semne ale dezastrului politic ce avea să cuprindă Europa în anii '20 și '30 au apărut încă dinainte de sfârșitul primului război mondial. În 1917, în Rusia aveau loc două revoluții. Prima, în februarie/martie 1917, declanșată de muncitorii numeroaselor uzine din Petrograd², capitala țării la acea vreme, avea să se încheie cu formarea unui guvern provizoriu dar, mai important, cu înlăturarea dinastiei Romanovilor,³ care conduseseră Rusia pentru mai bine de trei secole. Cea de-a doua revoluție avea loc în octombrie/noiembrie 1917 și se încheia odată cu instaurarea bolșevismului, avându-l ca șef de orchestră pe Vladimir Ilici Ulianov (Lenin). Curând, bolșevismul s-a extins și în alte părți precum Budapesta, München ori Hamburg.⁴

Extrem de optimist în privința impunerii pe scară amplă a democrației era chiar președintele Statelor Unite ale Americii, Woodrow Wilson, care, în anul 1918, aprecia că "se pare că democrația e pe cale să triumfe peste tot ... Expansiunea instituțiilor democratice ... promite să reducă politicile la o singură formă ... reducând toate modelele de guvernare la democrație".⁵

După încheierea primului război mondial, cea mai mare parte a țărilor din Europa Centrală și Estică adoptau reforme politice ce au avut ca efect, între altele, creșterea numărului de partide politice și, implicit, creșterea numărului de cetățeni care participă la viața politică și care beneficiază de reprezentarea intereselor lor, precum și organizarea de alegeri la intervale regulate de timp⁶. Toate aceste reforme au fost cuprinse în constituțiile adoptate de către statele europene începând cu anul 1920.

¹ Despre problemele democrației americane au apărut din ce în ce mai multe cărți în ultima vreme. Dintre acestea amintim aici doar două și anume Steven Levitsky & Daniel Ziblatt, *How democracies die*, Penguin Books, 2019 și lucrarea lui Tom Nichols, *Cel mai mare dușman al nostru. Atacul din interior asupra democrației moderne*, Editura Polirom, Iași, 2022.

² Stéphane Courtois, *Lenin. Inventatorul totalitarismului*, Editura Polirom, Iași, 2019, pp 249-252.

³ Orlando Figes, *Rusia revoluționară (1891-1991)*, Corint Books, București, 2016, pp. 109-110.

⁴ Niall Ferguson, *Războiul lumii. Epoca urii*, Editura Polirom, Iași, 2022, p. 157.

⁵ Ibidem, p. 213.

⁶ Serge Bernstein, Pierre Milza, *Istoria Europei, vol. V, Secolul XX (din 1919 până în zilele noastre)*, Institutul European, Iași, 1998, p. 39

Constituția adoptată în Cehoslovacia în anul 1920, a stat la baza celei mai consolidate democrații instituite în Estul și Centrul Europei în perioada interbelică sub conducerea lui Tomáš Garrigue Masaryk și a succesorului său Edvard Beneš.

Polonia devine și ea, odată cu adoptarea Constituției din 17 martie 1921, măcar din punct de vedere formal, o democrație liberală¹. Țelurile noii reglementări constituționale erau precizate în preambul: "În numele lui Dumnezeu cel Atotputernic! Noi, poporul Poloniei, mulțumind lui Dumnezeu pentru că ne-a eliberat după un secol și jumătate de robie, amintindu-ne cu recunoștință de curajul, dârzenia în luptă și jertfele generațiilor trecute, care și-au închinat eforturile fără preget cauzei Independenței, alăturându-ne tradiției glorioase a nemuritoarei Constituții din 3 mai* – având ca scop binele patriei mame întregite, unite și independente și dorindu-i existența independentă, forța și siguranța; dorind de asemenea să asigurăm dezvoltarea tuturor forțelor sale morale și materiale pentru binele întregii populații renăscute, precum și egalitatea tuturor cetățenilor, respectarea muncii, a drepturilor cuvenite și mai ales apărarea statului -, prin prezenta proclamăm și votăm acest Statut Constituțional în Consiliul Legislativ al Republicii Polonia"².

Democrația poloneză nu a avut însă viață prea lungă, fiind înlocuită, după lovitura de stat din 1926, printr-o dictatură militară, cu puternice note de naționalism și xenofobie³, sub conducerea mareșalului Józef Piłsudski, regim care a supraviețuit însă morții autorului său, survenită în 1935. De altfel, tot în 1935 avea să fie adoptată și o altă constituție care lua locul Constituției din 1921.

Noi constituții au fost adoptate și în state precum Austria, țările baltice și România. În studiul *Constituțiile noi Europe*, publicat în 1929, istoricul Boris Mirkine-Guetzévitch inventaria nu mai puțin de 22 de noi regimuri democratice, inclusiv cel instituit odată cu adoptarea Constituției Orașului Liber Danzig, ori cele adoptate de Vatican, Prusia ori Bavaria.⁴

Toate aceste constituții își proclamau caracterul democratic. Astfel, Constituția Austriei din 1920 preciza că "Austria este o republică democratică" în care "suveranitatea îi aparține poporului". Constituția Lituaniei preciza că "Statul Lituania este o republică democratică independentă".⁵ În cele mai multe cazuri se statua că titularul suveranității este poporul. În alte cazuri, cum ar fi Polonia, Irlanda, Grecia, se statua că puterea emană de la "națiune".⁶

Concomitent cu aceste proiecte constituționale democratice era lansat și proiectul paneuropean al contelui Richard de Coudenhove-Kalergi, odată cu înființarea Uniunii Paneuropene și a ziarului Paneuropa, în paginile căruia cerea abandonarea manifestărilor naționaliste apreciind că era nevoie de "o mișcare de masă nonpartinică pentru unificarea Europei".⁷

¹ Norman Davies, *Istoria Poloniei. Terenul de joacă al lui Dumnezeu*, vol. II – Din 1795 până în prezent, Editura Polirom, Iași, 2014, p. 327.

² Ibidem, pp. 327-328.

* Este vorba aici de Constituția din 3 Mai 1791, o dată extrem de importantă pentru istoria Poloniei.

³ Ibidem, pp. 340-343.

⁴ Mark Mazower, *Umbre peste Europa. Democrație și totalitarism în secolul XX*, Editura Litera, București, 2018, p. 23.

⁵ Ibidem, p. 24

⁶ Ibidem.

⁷ Brendan Simms, *Europa. Lupta pentru supremație de la 1453 până în prezent*, Editura Polirom, Iași, 2015, p. 251.

Democrația nu a prins rădăcini foarte viguroase în solul european. Cu toate că majoritatea statelor europene cunoscuseră forme democratice de guvernare înainte sau imediat după încheierea primului război mondial, numărul democrațiilor a scăzut rapid. În 1925, în Europa se instalaseră deja opt regimuri dictatoriale. Numărul lor ajungea la treisprezece în 1933, pentru ca înainte de începerea celei de-a doua conflagrații mondiale să mai rămână doar zece regimuri democratice.¹

După război a început și în România o dezbatere din ce în ce mai amplă în privința adoptării unui nou act constituțional. În România era încă în vigoare constituția adoptată în anul 1866, însă atât regele Ferdinand cât și reprezentanții celor mai importante partide politice românești discutau despre posibilitatea adoptării unui nou așezământ constituțional. Importanța elaborării unei noi constituții rezidă și din faptul că partidele politice își stabiliseră ca obiectiv, în programele lor, un asemenea deziderat², iar Institutul Social Român publica, în decembrie 1922, un volum care aduna articole semnate de nume importante ale vremii ca Nicolae Iorga, Vintilă Brătianu, Constantin Dissescu, Mircea Djuvara, Virgil Madgearu, Mihail Manoilescu, Andrei Rădulescu, Grigore Iunian, Constantin Bacalbașa, Dimitrie Gusti, articole ce dezbăteau necesitatea creării unui nou cadru constituțional.³

Constituția de la 1866 era apreciată aproape unanim, și încă este, drept una dintre cele mai moderne din Europa acelor vremuri. Existau însă și voci critice la adresa efectelor pe care pactul constituțional de la 1866 le avea asupra vieții politice și asupra instituțiilor românești. Cea mai cunoscută dintre ele era chiar cea a suveranului, exprimată în celebra scrisoare a domnitorului Carol și publicată în ziarul *Augsburger Allgemeine Zeitung*, în ianuarie 1871. Scrisoarea este o critică la adresa clasei politice, a celor care "și-au însușit dreptul de a conduce Țara ... Acești oameni care și-au făcut educația lor politică și socială mai mult în străinătate, uitând cu desăvârșire împrejurările patriei lor, nu caută alta decât a aplica aici ideile de care s-au adăpat acolo, îmbrăcându-le în niște forme utopice ... Astfel nefericita Țară ... a trecut deodată și fără mijlocire de la regim despotic la cea mai liberală Constituție, precum nu o are nici un popor din Europa".⁴

Un diagnostic asemănător la adresa vieții politice și a societății românești fusese formulat de Titu Maiorescu în cunoscutul articol *În contra direcției de astăzi în cultura română*.^{*} Maiorescu scria astfel: "Atrasă de lumină, junimea noastră întreprinse acea emigrare extraordinară spre fântănele științei din Franța și Germania ... care a dat mai ales României libere o parte din lustrul societăților străine. Din nenorocire, numai lustrul dinafară! Căci nepregătiți precum erau și sunt tinerii noștri ... ei se pătrunseră numai de efecte, dar nu pătrunseră până la cauze, văzură numai formele de deasupra ale civilizațiunii dar nu întrevăzură fundamentele istorice mai adânci, care au produs cu necesitate acele forme și fără a căror preexistență ele nici nu ar fi putut exista. Și astfel ... tinerii români se întorceau și se întorc în paria lor cu hotărârea de a imita și a reproduce aparențele culturei apusene ... Avem de toate cu îmbelșugare – își închipuesc ei - ... și dacă, în fine, te îndoiești de libertate, îți

¹ Niall Ferguson, *op. cit.*, p. 214.

² Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947), Ediția a IV-a, revăzută și adăugită, volumul II, Ferdinand I*, Editura Enciclopedică, București, 2011, p. 130.

³ *Noua Constituție a României și noile Constituții europene*, Tiparul Cultura Națională, București, 1922.

⁴ Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României (1866-1900)*, Editura Universității Titu Maiorescu, București, 2002, p. 22.

^{*} Articolul *În contra direcției de astăzi în cultura română* a fost publicat în numărul 19/Anul II, în revista *Convorbiri literare*, apărut la data de 1 decembrie 1868.

prezintă hârtia pe care e tipărită constituțiunea română și îți citesc discursurile și circulările ultimului ministru care s-a întâmplat să fie la putere". Maiorescu critica, în 1868, ceea ce avea să constate și domnitorul doi ani mai târziu, și anume lipsa unei convergențe între forma juridică asumată odată cu adoptarea Constituției de la 1866 și fondul social, politic și economic al României acelor vremuri.

Cam în același fel se exprima și Nicolae Iorga, într-un studiu intitulat "*Istoricul constituției românești*", publicat în volumul *Noua Constituție a României*, de care am amintit deja. Iorga aprecia că, dacă titlul conferinței sale, *Istoria constituției românești*, ar trebui să acopere principalele reglementări normate prin Constituția din 1866, precum și modul în care aceasta a fost adoptată, atunci "mi-aș declina orice competență. Mai mult decât atât: aș nega existența însăși a obiectului conferinței, căci Constituția dela 1866 este izvorâtă dintr'o simplă operă de traducere a unei Constituții apusene; ea n'are absolut niciun fel de legătură cu trecutul nostru propriu și nu reprezintă nicio elaborațiune particulară nouă ... ea s'a făcut fără participarea factorului politic care era Kogălniceanu, singurul în legătură cu dezvoltarea noastră constituțională din trecut. Evident, odată ce a făcut o haină împrumutată străinătății, fără să se fi luat măsura corpului moștrui, am primit-o așa cum ni s'a trimis, făcută de altfel de un excelent croitor, dar deprins să fabrice haine pentru alte corpuri, și am trăit cu trupul nostru deoparte și cu haina străină fâlăind deasupra lui, fără niciun efect aproape asupra vieții noastre politice decât acela de a introduce o ipocrizie mai mult."¹

Opiniile exprimate de Titu Maiorescu, domnitorul Carol I și Nicolae Iorga seamănă foarte mult. Ele vin să definească un model constituțional "de împrumut", fără legătură cu particularitățile politice indigene și, prin urmare, fără cine știe ce efecte asupra dezvoltării politice și instituționale a țării, model realizat de o generație de oameni politici care a arătat prea puțin interes pentru a înțelege că aceste împrumuturi, dacă nu sunt adaptate la specificul românesc, nu aveau să aducă îmbunătățiri vizibile României.

Cel mai des invocat motiv pentru modificarea cadrului constituțional era reprezentat de faptul că România de după primul război mondial nu mai era aceeași cu cea de dinainte. Vechea Românie avea un teritoriu de 137.000 kmp. După întregire, teritoriul României avea să fie de 295.049 kmp. Populația avea să ajungă, potrivit recensământului din 1930, la un număr de peste 18.000.000 locuitori.² Se considera, așadar, necesară adoptarea unei noi constituții, având în vedere surplusul de populație care trebuia consultat în legătură cu actul fundamental în baza căruia urma să aibă loc dezvoltarea României, mai ales dacă avem în vedere și noua stare de fapt în privința partidelor politice.

În timpul domniei lui Carol I, timp de aproape jumătate de secol, doar liberalii și conservatorii au asigurat guvernarea țării. Liberalii s-au organizat ca partid politic în 1875, în timp ce Partidul Conservator avea să se înființeze cinci ani mai târziu. În epocă au existat însă și alte partide. În 1893 era fondat Partidul Social-Democrat Muncitoresc din România din a cărui conducere făceau parte nume precum Ioan Nădejde, Vasile G. Morțun, Mihai Bujor, I. C. Frimu, Constantin Dobrogeanu-Gherea. În 1899, o parte a conducerii PSDMR a migrat însă către liberali. În 1895, Constantin Dobrescu-Argeș reușea să creeze o primă formă de organizare politică țărănească. În 1908, Take Ionescu, unul dintre cei mai mari oratori din istoria parlamentară a României, fonda Partidul Conservator-Democrat, asta după ce activase

¹ *Noua Constituție a României...*, p. 5.

² Gheorghe Iacob, *România de la 1859 la 1939. Împliniri și limite ale modernizării*, Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2020, p. 108.

în viața politică în Partidul Național Liberal și, ulterior, în Partidul Conservator. În 1910, Nicolae Iorga fonda Partidul Naționalist-Democrat.

După încheierea primului război mondial, deși numărul partidelor politice va crește, lupta pentru accederea la guvernare se va da tot între două partide politice, respectiv Partidul Național Liberal și Partidul Național Țărănesc apărut în 1926 odată cu fuziunea dintre Partidul Național Român din Transilvania condus de Iuliu Maniu și Partidul Țărănesc prezidat de Ion Mihalache.

Au existat mai multe propuneri de proiecte constituționale, însă cel care a intrat în dezbatere parlamentară a fost proiectul formulat de către reprezentanții Partidului Național Liberal. Noul Parlament rezultat în urma alegerilor din 1922 a fost investit, de la bun început, cu autoritatea de Adunare Națională Constituantă.¹ La 26 ianuarie 1923, proiectul de Constituție era depus în plenul Adunării Naționale Constituante. În replică, Partidul Național și Partidul Țărănesc, ai căror reprezentanți contestau puternic inițiativa liberalilor privind dezbaterile parlamentară asupra proiectului constituțional depus în Parlament, s-au repleat și au format Opoziția Unită care avea drept unic scop împiedicarea adoptării unei noi constituții în forma propusă de liberali.² Toate încercările Opoziției Unite de a împiedica adoptarea unei noi constituții au rămas fără efecte. La 26 martie 1923 proiectul de Constituție era votat în Camera Deputaților, iar a doua zi primea și votul Senatului. Regele Ferdinand semna, la 28 martie Constituția, pentru ca, la 29 martie, textul Constituției să fie publicat în Monitorul Oficial.³

Titlul I al Constituției din 1923 este aproape identic, și ca denumire, și ca dispoziții, cu titlul I al Constituției din 1866, cu excepția unei mici modificări, anume dispariția plășii ca diviziune teritorială intermediară între județ și comună*.

Titlul II își păstrează denumirea dar conține unele modificări. Dacă vechiul text al articolului 5 preciza că "românii se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor", în noua reglementare, se adaugă, precizarea că de aceste drepturi se bucură toți românii "fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie". Există unele schimbări și în privința procedurii de obținere a cetățeniei care sunt descrise în noul text al articolului 7.

Există însă importante reglementări noi în materie de proprietate. Astfel, articolul 18 preciza că "numai Românii și cei naturalizați români pot dobândi cu orice titlu și deține imobile rurale în România. Străinii vor avea drept numai la valoarea acestor imobile" iar articolul următor statua că "zăcămintele miniere precum și bogățiile de orice natură ale subsolului sunt proprietatea Statului".

O mică schimbare apare și în reglementarea învățământului. Dacă penultimul alineat al articolului 23 din Constituția de la 1866 avea următorul conținut: "Învățătura primară va fi obligatorie pentru tinerii români, pretutindeni unde se vor afla instituite școli primare", articolul 24 din noua Constituție preciza, la alineatul al doilea, că "Învățământul primar este obligator. În școlile Statului acest învățământ se va da gratuit".

Nici în privința organizării statului nu erau mari diferențe față de vechea reglementare, Titlul III, Despre puterile Statului, din noua Constituție aducând doar unele

¹ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 130.

² Ibidem, pp. 130-131.

³ Ibidem, pp. 131-132.

*Pentru textele celor două constituții am utilizat lucrarea lui Cristian Ionescu, *Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente 1741-1991*, Ediția a 3-a, revăzută și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2016.

mici completări. Puterea legislativă era în continuare încredințată regelui și Reprezentațiunii naționale, puterea executivă era atribuită regelui, "care o exercită în mod regulat prin Constituțiune", în timp ce puterea judecătorească "se exercită de organele ei", exact cum prevedea și vechea constituție. Singurele modificări sunt reprezentate de dispozițiile privind promulgarea legilor, care era de datoria ministrului justiției, statuându-se totodată obligativitatea Ministerului Justiției de a publica în fiecare an colecția de legi și regulamente. O prevedere nouă față de Constituția din 1866 este cea cuprinsă în articolul 62 care preciza că "membrii ambelor Corpuri legiuitoare sunt aleși pentru patru ani".

Modificări mai semnificative sunt în ceea ce privește modalitatea de constituire a Adunării deputaților. Dispar colegiile electorale și prin urmare și votul cenșitar, urmând ca alegerea deputaților să se facă "de cetățeni Români, majori, prin vot universal, direct, obligator și secret, pe baza reprezentării minorității", așa cum prevedea articolul 64. Condițiile de eligibilitate pentru Adunarea deputaților erau aceleași cu cele din Constituția de la 1866.

Votul cenșitar dispărea și pentru Senat, alegători fiind "toți cetățenii Români dela vârsta de 40 de ani împliniți" care "aleg, pe circumscripții electorale cari nu pot fi mai mari decât județul, prin vot obligator egal, direct și secret, un număr de senatori", potrivit dispozițiilor articolului 68. Prin noua reglementare constituțională creștea numărul senatorilor de drept dar era redusă durata mandatului, de la opt ani la patru ani, așa cum am precizat anterior. Dintre condițiile de eligibilitate dispărea cea privind venitul necesar pentru a candida pentru un mandat în Senat.

În ceea ce privește Capitolul III, Despre Rege și Miniștri, al Titlului III din Constituția din 1923, conținutul acestuia este același cu textul vechii Constituții, cu excepția faptului că durata sesiunii camerelor este de cinci luni (față de trei luni cât dura sesiunea potrivit vechii Constituții), iar întrunirea Adunării deputaților și Senatului se făcea la 15 octombrie și nu la 15 noiembrie cum se întâmplase până atunci.

Capitolul III, Despre Miniștri, reglementează în mod expres instituția Consiliului de Miniștri în fruntea căruia se află Președintele Consiliului de Miniștri și care este persoana desemnată de rege cu misiunea formării guvernului.

O nouă instituție juridică este cea privind controlul constituționalității legilor, atribuit ce revine, potrivit reglementării din 1923, Curții de Casație în secțiunile unite.

În privința procedurii de revizuire a Constituției, actul din 1923 aducea unele completări față de textul din 1866, însă acestea nu sunt de natură să modifice radical această procedură. De menționat însă, este faptul că însăși această procedură este nesocotită deoarece, potrivit textului Constituției din 1866, după stabilirea textelor ce urmau a fi revizuite, cele două camere ale Parlamentului erau dizolvate de drept, urmând a fi organizate alegeri pentru un nou Parlament ce avea caracter de Adunare Constituantă, lucru care nu s-a întâmplat în 1923.

În esență, viața politică din perioada 1923-1938 nu s-a schimbat foarte mult. Înainte de primul război mondial, singurele partide politice investite de Carol I cu formarea guvernului au fost Partidul Liberal și Partidul Conservator. După război, datorită noilor realități politice, sociale și electorale Partidul Conservator a dispărut, însă lupta pentru guvernare avea să se ducă, în mare măsură, tot în doi. Locul conservatorilor avea să fie luat, în 1926, de Partidul Național-Țărănesc apărut în urma fuziunii dintre Partidul Țărănesc și Partidul Național Român din Transilvania.

După adoptarea Constituției din 1923 și a unei noi legi electorale în 1926, numărul persoanelor cu drept de vot a crescut. Astfel, la alegerile din 1926, primele organizate conform noilor reglementări, au fost înscrise pe listele de vot 3.496.814 persoane, adică 20,66% din populația României, dintre care au participat la vot 2.622.565 persoane, însemnând 75% din persoanele înscrise pe listele electorale.¹ Femeile erau în continuare excluse de la participarea la alegeri. Aveau să primească, formal, dreptul de a vota odată cu adoptarea Constituției din 1938. Numai că la 30 martie 1938 a fost adoptat un decret prin care au fost desființate partidele politice din România. La 16 decembrie 1938 a fost înființat Frontul Renașterii Naționale, așa că dreptul de vot nu mai avea nici o însemnătate.

România avea să rămână în continuare așa cum o descriese Petre P. Carp în timpul domniei lui Carol I, ca o țară în care “nu sunt guverne parlamentare, ci parlamente guvernamentale”², atâta vreme cât numirea unui nou guvern era însoțită de un decret de dizolvare a camerelor Parlamentului, urmând ca alegerile pentru noul Parlament să fie organizate de guvernul proaspăt investit, așa cum se întâmplă și în 1923.

Interesante sunt și fluctuațiile uriașe ale rezultatelor obținute de cele două mari partide politice în alegerile din perioada interbelică. Astfel, dacă la alegerile din 1927 liberalii obțineau 61,7 % din voturi, peste numai un an aveau să înregistreze un “scor” de numai 6,6 procente. Țărăniștii câștigaseră numai 22,7 procente în 1926, dar aveau să urce la 74,8 % în scrutinul din 1927. În 1931 liberalii au avut un procent de 47,8 % în timp ce țărăniștii au obținut doar 15 %. Un an mai târziu situația avea să se inverseze: 40,3 % din voturi au revenit țărăniștilor și numai 13,6 % liberalilor, pentru ca peste numai un an, în 1933, situația să se schimbe din nou, PNL obținând 51,1 % iar țărăniștii doar 13,9 %.

Așa cum era de așteptat, plătândul regim democratic a eșuat în dictatură. Mai întâi regimul carlist, apoi cel antonescian și apoi cel comunist.

¹ Gheorghe Iacob, *op. cit.*, p. 164

² Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)*, Ediția a IV-a, revăzută și adăugită, volumul I, Carol I, Editura Enciclopedică, București, 2011, p. 153.

REFERENCES

1. Bernstein, Serge, Milza, Pierre, Istoria Europei, vol. V, Secolul XX (din 1919 până în zilele noastre), Institutul European, Iași, 1998;
2. Courtois, Stéphane, Lenin. Inventatorul totalitarismului, Editura Polirom, Iași, 2019;
3. Davies, Norman, Istoria Poloniei. Terenul de joacă al lui Dumnezeu, vol. II – Din 1795 până în prezent, Editura Polirom, Iași, 2014;
4. Ferguson, Niall, Războiul lumii. Epoca urii, Editura Polirom, Iași, 2022;
5. Figes, Orlando, Rusia revoluționară (1891-1991), Corint Books, București, 2016;
6. Iacob, Gheorghe, România de la 1859 la 1939. Împliniri și limite ale modernizării, Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2020;
7. Ionescu, Cristian, Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente 1741-1991, Ediția a 3-a, revăzută și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2016;
8. Levitsky, Steven & Ziblatt, Daniel, How democracies die, Penguin Books, 2019;
9. Maiorescu, Titu, Istoria contemporană a României (1866-1900), Editura Universității Titu Maiorescu, București, 2002;
10. Mazower, Mark, Umbre peste Europa. Democrație și totalitarism în secolul XX, Editura Litera, București, 2018;
11. Nichols, Tom, Cel mai mare dușman al nostru. Atacul din interior asupra democrației moderne, Editura Polirom, Iași, 2022;
12. *** Noua Constituție a României și noile Constituții europene, Tiparul Cultura Națională, București, 1922;
13. Scurtu, Ioan, Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947), Ediția a IV-a, revăzută și adăugită, volumul I, Carol I, Editura Enciclopedică, București, 2011;
14. Scurtu, Ioan, Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947), Ediția a IV-a, revăzută și adăugită, volumul II, Ferdinand I, Editura Enciclopedică, București, 2011;
15. Simms, Brendan, Europa. Lupta pentru supremație de la 1453 până în prezent, Editura Polirom, Iași, 2015.